

Prawne formy zabezpieczania wierzytelności

mec. Tomasz Michalski

część 2

Wstęp

Niniejsza publikacja jest kontynuacją części pierwszej i zawiera dalszy przegląd i krótkie charakterystyki prawnych form zabezpieczenia wierzytelności. Z uwagi na praktykę obrotu gospodarczego, w której najczęściej wszelkie formy zabezpieczenia odnoszą się do wierzytelności (świadczeń) pieniężnych, zawężono je na potrzeby publikacji do tzw. wierzytelności pieniężnych. Są one ekwiwalentem świadczenia rzeczowego, które jest spełniane przez jedną ze stron stosunku prawnego (np. umowy) i w pewnym uproszczeniu można przyjąć, że jest to określona kwota pieniężna, która ma zostać zapłacona uprawnionemu podmiotowi (wierzycielowi) przez zobowiązanego (dłużnika).

Jak zasygnalizowano w pierwszej części publikacji, istnieje wiele prawnych form zabezpieczenia wierzytelności, które mogą być typizowane w różny sposób zależnie od przyjętych kryteriów podziału. **Jednak najczęściej spotykanym podziałem jest rozróżnienie na zabezpieczenia osobiste (związane z osobą udzielającą zabezpieczenia) i zabezpieczenia rzeczowe (związane z określonym składnikiem majątkowym).** W części pierwszej została szczegółowo przedstawiona klasyfikacja zabezpieczeń wierzytelności oraz omówiono zabezpieczenie w postaci weksla własnego oraz notarialne poddanie się egzekucji.

Przedmiotem dalszej części artykułu będzie krótka charakterystyka dalszych rodzajów zabezpieczeń osobistych: poręczenia, poręczenia wekslowego, gwarancji bankowej oraz zabezpieczeń rzeczowych: zastawu cywilnego, zastawu rejestrowego, hipoteki, przewłaszczenia na zabezpieczenie.

Poręczenie cywilne

Poręczenie cywilne jest umową nazwaną, regulowaną w Kodeksie cywilnym (art. 876 – 887). **Jest to umowa zawierana pomiędzy wierzycielem a poręczycielem,**

w której poręczyciel zobowiązuje się względem wierzyciela wykonać zobowiązanie na wypadek, gdyby dłużnik zobowiązania nie wykonał. Zawężając konstrukcję poręczenia do zabezpieczenia wierzytelności pieniężnych można przyjąć, że jego istotą jest wzmocnienie pozycji wierzyciela w ten sposób, że uzyskuje on prawo żądania zapłaty określonej sumy pieniężnej zarówno od samego dłużnika, jak i od poręczyciela. Ważnym jest, że o ile strony nie umówią się inaczej to **poręczyciel odpowiada z dłużnikiem solidarnie** – to jest tak, że wierzyciel jako podmiot uprawniony zdecyduje czy będzie dochodził należnej mu wierzytelności (kwoty pieniężnej) od obojgu zobowiązanych czy też od jednego z nich. Zgodnie z art. 366 kodeksu cywilnego **solidarność dłużników** polega, bowiem na tym, że wierzyciel może żądać całości lub części świadczenia od wszystkich dłużników łącznie, od kilku z nich lub od każdego z osobna, a zaspokojenie (zapłata) wierzyciela przez któregośkolwiek z dłużników zwalnia pozostałych.

Ważną cechą poręczenia jest określone przez ustawodawcę wymaganie co do formy – bowiem **oświadczenie poręczyciela pod rygorem nieważności powinno być złożone na piśmie.** Jednocześnie należy pamiętać, że instytucję poręczenia cywilnego można zastosować do zabezpieczenia wierzytelności, które dopiero powstaną w przyszłości (wierzytelności przyszłe), ale do oznaczonej z góry maksymalnej wysokości. Równocześnie ważnym jest, że bezterminowe poręczenie za dług przyszły może być przed powstaniem długu odwołane w każdym czasie.

Kolejną istotną cechą poręczenia jest tzw. akcesoryjność. Oznacza to, że zobowiązanie poręczyciela jest ściśle powiązane i zależne od zobowiązania dłużnika głównego. W praktyce przejawia się to tym, że ważność i treść zobowiązania poręczyciela uzależnione są od ważności i treści zobowiązania głównego.

(ciąg dalszy na str. 30)

(ciąg dalszy ze str. 28)

Podsumowując, można stwierdzić, że poręczenie cywilne może być skutecznym narzędziem wzmocnienia pozycji wierzyciela, bowiem uzyskuje on obok dłużnika głównego drugą osobę, do której może kierować swoje roszczenia w razie, gdyby dłużnik główny odmawiał lub uchylał się od wykonania swoich zobowiązań (zapłaty).

Poręczenie wekslowe

Poręczenie wekslowe jest instytucją prawa wekslowego. Często jest nazywane „awal” i polega na wzmocnieniu odpowiedzialności zobowiązanego z weksla poprzez zabezpieczenie zapłaty weksla przez osobę trzecią – poręczyciela. Istota tego poręczenia, podobnie jak przy poręczeniu cywilnym, polega na możliwości dochodzenia przez wierzyciela zapłaty zarówno od dłużnika głównego (wystawcy weksla), jak i jego poręczyciela. Ważnym jest, że poręczenie wekslowe może być złożone jedynie na dokumencie weksla. Z praktycznego punktu widzenia takiego poręczenia dokonuje się poprzez podpisanie weksla na pierwszej stronie obok jego wystawcy lub też, co jest praktyką częstszą, poprzez złożenie podpisu na drugiej stronie weksla. Ten sposób należy uznać za bezpieczniejszy, bowiem same podpisy na pierwszej stronie weksla mogą wywołać wątpliwości, która z podpisanych osób jest wystawcą weksla, a która jego poręczycielem.

Przy czym podpis składany na drugiej stronie weksla winien zostać poprzedzony zwrotem takim jak: „poręczam zapłatę”, „poręczam”, „gwarantuję”, „jako gwarant”, „jako współodpowiedzialny”, „per awal”. Dla uniknięcia wątpliwości należy pamiętać, aby wszelkie podpisy na wekslu – w tym także poręczyciela – były wyraźne, czytelne i obejmowały co najmniej pierwszą literę imienia oraz nazwisko podpisującego.

Warto zwrócić uwagę, że możliwym i dopuszczalnym jest **poręczenie weksla in blanco** – to znaczy takiego, który nie zawiera z góry określonych wszystkich elementów bądź nawet jest ograniczony tylko do podpisu wystawcy. Co ważne w odróżnieniu od przedstawionego powyżej poręczenia cywilnego przy poręczeniu wekslowym nie ma ograniczenia dotyczącego długów przyszłych. Jest możliwe poręczenie weksla in blanco bez wskazania górnej granicy odpowiedzialności poręczyciela. Natomiast to w interesie wystawcy weksla i poręczyciela jest podpisanie wraz z wierzycielem tzw. deklaracji wekslowej, gdzie są wskazane warunki dopuszczalności wypełnienia weksla i żądania jego wykupu (zapłaty) oraz górna granica odpowiedzialności wystawcy i poręczyciela.

Istotną odmiennością poręczenia wekslowego od poręczenia cywilnego jest to, że podobnie jak każde zobowiązanie wekslowe ma ono tzw. **abstrakcyjny charakter**. Oznacza to, że jest ono ważne i skuteczne nawet gdyby się okazało, że zobowiązanie, za które poręczono jest nieważne z jakiegokolwiek przyczyny. Wymaga natomiast podkreślenia, że nieważność takiego poręczenia powoduje wada formalna weksla, skutkująca jego nieważnością. Zatem wykorzystując tę formę zabezpieczenia należy wypełnić wszystkie wymagania formalne stawiane dokumentowi weksla.

Gwarancja bankowa

Gwarancja bankowa jest szczególnym rodzajem umowy gwarancyjnej, regulowanej w ustawie Prawo bankowe (art. 80 – 84). Odnosząc tę konstrukcję prawną do zabezpieczenia wierzytelności pieniężnych można w pewnym skrócie przyjąć, że dzięki gwarancji bankowej **wierzyciel uzyskuje deklarację banku, że ten zapłaci określoną kwotę (sumę gwarancyjną) po spełnieniu określonych warunków dla zapłaty**. Uprawniony z gwarancji wierzyciel zwany jest beneficjentem gwarancji, natomiast bank występuje jako gwarant. W tej konstrukcji to dłużnik, będąc zleceniodawcą gwarancji, zwraca się do banku (gwaranta) z wnioskiem o wystawienie gwarancji na rzecz wierzyciela. Bank, udzielając gwarancji, wystawia stosowny dokument i przekazuje go wierzycielowi. Gdy dojdzie do zrealizowania przez wierzyciela gwarancji, bank w dalszych rozliczeniach obciąży odpowiednią kwotą dłużnika, ale będzie to już po zaspokojeniu wierzyciela. Praktyka wytworzyła wiele rodzajów gwarancji bankowych, dla określenia których posługuje się klauzulami dookreślającymi. I tak spotykamy gwarancje zawierające klauzule **zapłaty na pierwsze żądanie** (najczęściej spotykana i najkorzystniejsza dla wierzyciela forma gwarancji bankowej), gwarancje zawierające klauzule związane z dokumentami jakie ma przedstawić wierzyciel w przypadku żądania zapłaty (przykładowo: faktury, listy przewozowe, protokoły wydania towaru, protokoły potwierdzające wykonanie usługi), klauzule dotyczące możliwości odwołania przez bank lub dłużnika gwarancji (**gwarancje odwołalne i gwarancje nieodwołalne** – trwające i skuteczne do upływu oznaczonego czasu).

Największą zaletą tego instrumentu zabezpieczenia płatności jest abstrakcyjność rozumiana jako niezależność od pierwotnego zobowiązania dłużnika oraz łatwość i szybkość realizacji uprawnień, które z niej wynikają. Uzyskując takie zabezpieczenie wierzytelności możemy być pewni otrzymania od gwaranta – banku wystawiającego gwarancję – należnej zapłaty niezależnie od sytuacji majątkowej dłużnika o ile tylko należycie wykonamy swoje świadczenie i przedstawimy do banku określone w gwarancji dokumenty.

W kolejnej części artykułu zostaną omówione zabezpieczenia o charakterze rzeczowym (zastaw cywilny, zastaw rejestrowy, hipoteka, przewłaszczenie na zabezpieczenie), dzięki którym wierzyciel uzyskuje prawo do zaspokojenia się z okresowego składnika majątkowego na wypadek gdyby dłużnik nie wykonał lub nienależycie wykonał swoje zobowiązanie.

Bibliografia:

- *System Prawa Cywilnego* – Tom 8 *Prawo zobowiązań* – część szczegółowa pod redakcją J. Panowicz-Lipskiej; Wydawnictwo C.H. Beck; Warszawa 2004 r.,
- *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*; A. Szpunar; Wydawnictwo Prawnicze; Warszawa 1996 r.,
- *Prawo wekslowe i czekowe*; M. Czarnecki, L. Babińska; Wydawnictwo C.H. Beck; Warszawa 2003 r.,
- *Zabezpieczanie wierzytelności w obrocie gospodarczym*; M. Danilewicz, M. Jaworski, M. Stanis; ODDK Sp. z o.o.; Gdańsk 2006 r.